

คำนำ

สังคมไทยมีต้นทุนความสุขอยู่มากมาย ผืนแผ่นดินไทยมีความอุดมสมบูรณ์ ดังคำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” การอยู่บนแผ่นดินไทยจึงมีสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่แล้วรอบตัว คนไทยเองมีจิตใจโอบอ้อมอารีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ยิ้มแย้มกัน แม้แต่กับคนแปลกหน้า จนได้สมญานามว่า “สยามเมืองยิ้ม” สังคมไทยจึงเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขมาแต่โบราณ

เมื่อประเทศเร่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพื่อให้ทันกับกระแสโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านบวกและลบ ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมและความเป็นชุมชน ครอบครัวและชุมชนอ่อนแอลง จนเกิดการตั้งคำถามถึงทิศทางการพัฒนาประเทศที่ถูกต้องและสมดุล และเป็นที่มาของการอัญเชิญปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำทางการพัฒนาและบริหารประเทศ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) และต่อเนื่องมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ซึ่งได้พัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขของคนไทย มุ่งเน้นให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยยึดคนเป็นศูนย์กลาง สร้างการมีส่วนร่วมของภาคีผ่านการระดมความคิดเห็นจนได้ดัชนีที่พัฒนาขึ้นจากการเชื่อมโยงปัจจัยต่างๆ ทั้งในระดับนโยบายมาสู่ระดับประชาชนในภูมิภาค

ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เศรษฐกิจไทยเจริญเติบโตก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง แต่ผลกระทบทางสังคม ที่ทำให้ครอบครัวและชุมชนอ่อนแอลง ย่อมกระทบต่อสภาพจิตใจของคนไทย ผู้คนประสบปัญหาความเครียดมากขึ้น ความเจ็บป่วยทางร่างกายจำนวนมากมีสาเหตุสัมพันธ์มาจากทางจิตใจและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชนห่างเหินกันมากกว่าเดิม ปัญหาสังคม ทั้งเรื่องความรุนแรง ยาเสพติด อาชญากรรม ต่างส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้คน

เมื่อพิจารณาข้อมูลการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และผลต่อสภาพจิตใจ โดยเฉพาะความสุขของประชาชนจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก พบว่า ขณะที่ประเทศซีกโลกตะวันตก เช่น อเมริกา ฝรั่งเศส หรือมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง มีอำนาจในการจับจ่ายใช้สอยสูงขึ้นกว่าเดิมถึงสองเท่า แต่คนในประเทศเหล่านี้ ไม่ได้มีความสุขเพิ่มมากขึ้นแต่อย่างใด เงินทองและความมั่งคั่งไม่ได้ช่วยเพิ่มความสุขให้กับประชาชนอย่างที่เราเข้าใจกัน

มีหน้าซ้ำ จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคซึมเศร้าและปัญหาทางจิตใจกลับเพิ่มมากขึ้น ขณะที่อายุเริ่มต้นของการเจ็บป่วยด้วยโรคซึมเศร้าก็ลดลงอย่างต่อเนื่อง วัยรุ่นป่วยเป็นโรคซึมเศร้าและประสบปัญหาบุคลิกภาพ แสดงออกเป็นปัญหาพฤติกรรมต่างๆ เช่น ยาเสพติด เพศสัมพันธ์ ความรุนแรง คนในสังคมเมืองแม้จะมีความสุขสะดวกสบาย แต่รู้สึกเหงาและโดดเดี่ยว ขาดสายสัมพันธ์เกื้อหนุนต่อกัน จนเกิดคำถามว่า เศรษฐกิจเติบโต แต่จิตวิญญาณภายในว่างเปล่า ผู้คนร่ำรวยมากขึ้น แต่ไม่ได้มีความสุขมากขึ้น

ความสนใจเรื่องการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล และมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความสุข แทนการเน้นที่การเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว จึงกลายเป็นกระแสใหญ่ที่มีพลังเพิ่มมากขึ้นในประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ข้อมูลความสุขที่จะช่วยสะท้อนสภาพจิตใจของคนไทย และเป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนงานสร้างความสุขในระดับพื้นที่ยังเป็นสิ่งที่ขาดแคลน ทำให้การสร้างความสุขกลายเป็นภาระความรับผิดชอบของการบริหารประเทศในส่วนกลาง ทั้งที่ประเทศไทยมีการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้น หน่วยงานและภาคีต่างๆ ภายในจังหวัดสามารถพัฒนามาตรการและดำเนินกิจกรรม ในการสร้างความสุขให้กับประชาชนของพื้นที่ตนเองได้

ภาคีความร่วมมือในการจัดทำโครงการรายงานสถานการณ์สุขภาพจิตคนไทย อันได้แก่ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และกรมสุขภาพจิต ได้ร่วมกันดำเนินโครงการจนได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายต่างๆ ที่สนใจเรื่องความสุขและสุขภาพจิต โดยมีหนังสือที่จัดทำโดย

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม “สถานการณ์สุขภาพจิตคนไทย: การวิเคราะห์
พหุปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับบุคคลและระดับจังหวัด” เป็น
ส่วนหนึ่งในการเสนอข้อมูลที่สะท้อนภาพเกี่ยวกับสุขภาพจิตของคนไทย
ทั้งในระดับประเทศ ระดับภาค และระดับจังหวัด รวมทั้งข้อมูลที่แสดงถึง
สุขภาพจิตของคนไทยที่เป็นผลมาจากนโยบายการพัฒนาทางด้านสังคมและ
เศรษฐกิจของจังหวัด

กรมสุขภาพจิตในฐานะองค์กรภาครัฐที่รับผิดชอบงานสุขภาพจิต
ของประเทศ มีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำหน้าที่วิชาการให้กับประเทศชาติ ในการจัดทำ
หนังสือที่มีคุณค่าเล่มนี้ออกสู่สังคมไทย เรามีความมุ่งมั่นที่จะทำงานร่วมกับ
ฝ่ายต่าง ๆ เพื่อร่วมกันผลักดันการสร้างความสุขให้กับคนไทยทั่วทั้งประเทศ
อย่างต่อเนื่องต่อไป

นายแพทย์อภิชัย มงคล

อธิบดีกรมสุขภาพจิต

คำนำ

การรายงานสถานการณ์สุขภาพจิตของคนไทยจะทำให้เห็นภาพสถานการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับสภาวะทางจิตใจของคนไทยที่ชัดเจนขึ้น ดังนั้นสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข จัดทำหนังสือ “สถานการณ์สุขภาพจิตคนไทย: การวิเคราะห์พหุปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับบุคคลและระดับจังหวัด” เล่มนี้ขึ้น ภายใต้โครงการรายงานสถานการณ์สุขภาพจิตประจำปี

หนังสือเล่มนี้เป็นรายงานวิชาการที่นำเสนอข้อมูลที่สะท้อนภาพรวมสุขภาพจิตของคนไทย ซึ่งใช้ข้อมูลที่ได้จากความร่วมมือของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นการรายงานสถานการณ์สุขภาพจิตคนไทยในระดับประเทศและระดับภาค ส่วนที่สองเป็นการนำเสนอแนวโน้มสถานการณ์สุขภาพจิตของคนไทยตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม ส่วนที่สามเป็นการนำเสนอสถานการณ์สุขภาพจิตคนไทยในระดับจังหวัด และส่วนที่สี่เป็นการเสนอการวิเคราะห์พหุปัจจัย

ด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับบุคคลและระดับจังหวัดที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตของคนไทย ซึ่งเนื้อหาทั้งสี่ส่วนนี้จะช่วยทำให้เห็นภาพสถานการณ์สุขภาพจิตของคนไทย ตลอดจนสุขภาพจิตปัจจัยที่เป็นผลพวงจากการพัฒนาของจังหวัดทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่กระทบต่อสุขภาพจิตของคนไทย เพื่อประโยชน์ในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาระดับจังหวัดที่สอดคล้องกับสถานะทางจิตใจของคนในพื้นที่

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ขอขอบคุณนายแพทย์ประเวช ตันติพิวัฒนสกุล นายแพทย์ทรงคุณวุฒิ กรมสุขภาพจิต และผู้จัดการแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ที่สนับสนุนการจัดทำหนังสือเล่มนี้ คณะผู้จัดทำหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นแหล่งข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่าน และเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าข้อมูล สำหรับผู้ที่สนใจได้เป็นอย่างดี

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรียพร พันพั่ง
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม